

EGY ORSZÁG MEZTELEN

Aleksandar Zograf képei
a Black-Black Galériában¹

Tudjuk jól Robert Crumb, a fetiszista comic-cukrosbácsi életművéből és Greenway kultikus-kopulálás filmjéből, *A rajzoló szerződéséből*, hogy vannak Gonosz Rajzolók, akik kíméletlenül lerántják a valóság bőrét és bugyiját. És ez csak addig szórakoztató, amíg ránk nem húzzák. Barátunk, Saša Rakezić is ilyen mester, csak éppen ő Erósz hálóköntöse helyett Thanatosz halotti leplében jár. „Még a csontokat is ki kell forgatnunk, össze kell törnünk, hogy föltámadjon a merev világ!” – mondhatná „a romokat is leromboló”, vágatózó Übü roj nyomán. Mert teli az ország romokkal és nyomorékokkal, palotákkal és nyomoroncokkal. Leírhatom nyugodtan, mert az ő hazája az én hazám: fekete föld, fehér tenger, keretes ég. Saša egy Belgrád melletti provinciális kisvárosban él, ott újságíró huszonéve, ott kezdett el „sztripet” rajzolni, ott vette fel 1986-ban a Zograf (*zalo* = gonosz + *grafličar* = rajzolóművész) pszeudonimot.

1991-ben, a délszláv polgárháború előestéjén kiadta *Alas! Comics* című miniképregényét, amelyben a borús hétköznapi „pszichológiai aspektusait” ábrázolta. Az anyagot a következő évben átvette a chicagói *Bonus!*

magazin, majd a seattle-i *Reflex*, a francia *La Pieuvre*, a kanadai *Comix Compendium* antológia és számos független publiser. Ez egy minikarrier kezdete volt, sorolhatnám reggelig nyugatról a *Tantalizing Stories*, a *Buzzard*, a *Ruh-Roh* vagy keletről a *Stripburger*, a *Patagonija*, az *Ukus nestašnih* magazinokat, de kit érdekel. A házi készítésű, 7,5 × 10,5 centis, hatnyolc lapos füzetecske nyolcvan nap alatt megkerülte a világot, és példányszáma közel harmincezerre nőtt. Lefordították pl. finnre és magyarra. „MOGUĆNOSTI POSTOJE” (a lehetőségek léteznek) – áll Saša egyik kézzel írt szórólapján.

1994-ben az amerikai *Fantazgraphics Books* megjelenteti Zograf első albumát: *Élet a szankciók alatt* (*Život pod sankcijama*) címmel, Jim Woodring rajzolózseni ajánlásával. Huszonnégy tábla: egy balkáni történet, történelem, törés 24 órája. 1991–92–93–94: fekete napok, fekete lapok Szerbiából: a „vizuális riport” (nem túl vidám) vázlatai az agyament, vérestökű Jugoszláviából. Szabadcsapatok, tévéadások, 20 pfennig egy tyúktojás. A fanatikusok csatái, a farkasok bégetése. Mindezt „komikus kockák” karámjába terelve. *A Mindenki mindenki ellen és az Isten ellenük* (*Svako protiv svakog i bog protiv svih*) húsz táblája '93 végén, a legdurvább krízis és hiperinfláció idején született: vakon, idiótán és benn, ahogyan már akkor születni lehetett.

És az álmok. Zograf gyűjti az álmokat: „lucid, hypnogogic, deep dream”-sztorikat rajzol: a barátai, a kedvese, a saját tapasztalatából. Szomorú víziók ezek, nyomasztók és nehezen feledhetőek, mint az első verés és az utolsó ölelés. Októberben Saša Budapesten járt, életében először. A határon, hogy kijöhessen, be kellett váltania 20 DM valutát. Kontaktusokat keresett, magyar képregényeket és barátokat. Hozott magával mindenfajta békés anyagokat: *A marslakók köztünk vannak* (*Marsovci su među nama*), *Az örült kandúr színháza* (*Krazy Kat Theater*), a *Szivi és Zagy* (*Srle i Kefa*), *Az emberi nem sikertelenségeinek enciklopédiájából* (*Iz enciklopedije neuspeha ljudskog roda*), vagy *A tv rabjai* (*TV Addicts*) parányi szpotjai (egy oldal, három–nyolc kocka) már

¹ Black-Black Galéria, Pest, 1999. május 8. – 2000. november 7.

a jugó álom – jugó ébredés – jugó ájulás szapanoperájának harmadik felvonását sugározzák. Azután szégyelljük magunkat, *Valiant hercegen* (elemi), *Alan Fordon* (gimi) és *Druunán* (egyetem) nevelkedett vajdasági emigránsok, hogy nem találtunk e hazában egyetlenegy szerkesztőséget sem, ahol mesziről jött, gonosz rajzolókat egy szimpla kávéra meginvitálták volna. Csak sírni, sírni, sírni. Hogy a magát Troll „képregénytárnak”

hirdető fucksacem-boltról, az Oktogonon, ne is beszéljünk: dollárban adták meg a szemét tarka és drága szemét albumok árát, miközben soft-technóra málló tinédzserek nyálazták a Pókember múlt évtizedi sok-sok kalandját. Csak inrís, inrís, inrís. Jövő tavaszra az *undorgrund* Black-Black Galéria önálló tárlaton mutatja be Zograf „crno-beli” opusát. Addig is marad a régi mondás: „Nincs honnan szökni, de van hova”, bele a balkáni komikus ikonba.

*

Biztos vagyok benne, hogy sohasem hallottak sem a művészről, sem a galériáról. Pedig

térben és időben nagyon közel vannak hozzánk: Pančevo egy bánsági városka, *hat óra* kocsit, ha minden jól megy a határon; a pince pedig a pesti Bronxban van, a Ferencváros egyik lepattant utcájában, *öt perc* gyalog a kék metró Klinikák megállójától. És, persze, mindez *most* történik, ebben a pillanatban.

A galéria névválasztása (black-black = fekete-fekete) és logója (fekete négyzet) tükrözi erős kapcsolódását Kazimir Malevics szuprematista alkotó, a modern művészetet és gondolkodást forradalmasító *Fekete négyzet* (1913) című festményéhez. A 20. század halott. Ezért minket csak a kiszámíthatatlan Jövő érdekel, „a tartomány, ahol nem uralkodik az Idő és a Tér”, ahogyan Marcel Duchamp jövendölte, ahol a jövő művész-mérnökei „a kor ütőerén tartják az ujjukat”, ahogy Kassák Lajos... Korunk aktorai az orosz avantgárd, a de Stijl, a Bauhaus szellemiségét folytatják, ezért a Black-Black Galéria multimediális és multinacionális műhelyként működik, ahol kizárólag új, *fekete-fehér, fekete-fekete és fehér-fehér* munkákat lehet bemutatni.

A szerb grafikus álnevet visel – Aleksandar Zograf azt jelenti: Képiró Sándor –, igazi nevét és személyét fedje titoktartás, hm. Munkája és szerénysége azokra az ortodox szerzetesekre emlékeztet, akik végtelen türelemmel másolták az imádságos- és zsoltároskönyveket, a szentek életét megörökítő hagiográfiákat, és hivatásuknak érezték, hogy szabad idejükben hitelesen lejegyezzék a történelem eseményeit.

Zograf avantgárd rajzoló, aki *Messages from Serbia* (*Üzenetek Szerbiából*) címen megírta az 1999-es NATO-bombázás privát történelmét. Nem futott szenzációs látványok, hidak, kasszárnyák, repülőterek romjai után: saját városa-kerülete-háztömbje-lakása-nappalija volt az „eredeti helyszín”. A betört ablakszemek és a mögöttük lángoló olajfinomító, a megtört tekintetek és a mögöttük parázsló félelem. Naponta küldte ki az ismeretlenbe internetes naplójegyzeteit, tudósítva a világot az egyedüli valóságos igazságról: *Az ország meztelen!* Már csak a bőre nyúzható le.

Zograf ellenzéki újságíró, aki *Život pod sankcijama* (*Élet a szankciók alatt*) címen több képre-

génysorozatban megrajzolta a délszláv háború háttérvidékét. Nem az exkommunista vezetők által irányított „néphadsereg” és a neofasiszta szabadcsapatok vérengzései, az etnikai tisztogatásokat kísérő politikai hazudozások vagy az emigránsok és a menekülttáborok érdekelték, hanem a hivatalosan nem háborúzó Szerbia lakosainak sanyarú élete. Az egykori Jugó területén elkövetett atrocitások jogos győzelmekké avanzsálódtak, a védekező és/vagy menekülő horvátok, bosnyákok és szkipetárok pedig „genocid népfajzattá” degradálódtak az állami tévéadók napi műsoraiban. Zografot azok a polgártársai érdekelték, akik mindezt elhitték, vértelen arccal vagy véreszajúan támogatták. A megfélemlítettek, a megalkuvók, a meghülyültek sorsa, akik nem engedték gyermekeiknek többé, hogy *Tom és Jerry*, a macska és az egér történetét olvassák, mert a képregény kiadója horvát nemzeti-ségű; akik bevették, hogy az egyik bivalybasznádi faluban talált óriási kecskebéka nem más, mint az elveszett szerb mitologikus állat, a *drakavac*; akik tapsoltak, amikor ideje volt, és éheztek, amikor ideje lett...

Huszonöt nagy méretű tábla látható róluk 1992-ből, a nemzetközi közösség első büntetőintézkedésének, a diplomáciai, kereskedelmi és kulturális kapcsolatok megszakításának évéből, amikor még félmillióan éltek, akik azóta meghaltak, tetőtől talpig vérben. Fekete-fehérek ezek a képek: képtelen történetek szívszorítóan „múltságos” jelenetei, talpig gyászban állsz, mire végignézed őket. Ideális hely ez a pincegaléria a balkáni pokol bemutatására: a termeket mindkét világháborúban óvóhelynek használták a lakók, beleivódott az öles falakba az időtlen rettegés. Közvetlenül a megnyitó előtt, a tavaszi esőzések átszakítottak egy rég befalazott átjárót, és a természet elöntötte a törmelék meg a sár. Téglalából és sósókúti kövekből járdát építettünk a padlóra. Az Elektromos Művek meg váratlanul kikapcsolta a galériában az áramot. Olaj- és bányászlámpákat gyűjtöttünk össze, azokkal világítottunk. Nyomasztó légkörű enteriőr jött így, szándéktalanul létre: romok, latyakban ázó képek és zongora, jeges huzat, sötétség, kilátástalanság. Gyertyával a kéz-

ben, téglaszigetről téglaszigetre lépegetve lehetett végignézni a kiállítást. Amit elnökünk, Slobodan Milošević bukásáig nem szedtük le: 549 napig tartott, a képek megpenészedtek. A finisszázsra küldtünk neki egy hivata-

los meghívót a belgrádi szkupstinába, és előkészítettünk neki egy bal oldalon kiült vörös fotelt. Nem jött el. Az Opál Színház rituális dobszóval előadta Sziveri János *Bábel* című versét, Ladik Katalin és Paizs Miklós a *Balkán Expresszt* zakatolta: *Kelebija, granica!* És vége lett, valaminek, vége.

SEX, NUCLEAR & ROCK AND ROLL

CSIPSEL LŐNEK UFÓT A NORVÉGOK

FILTR 606 LTRE

GAULOISES BRUNES

Roken is dodelijk

A koldulás, házalás és SIPLÁDANI JÁTSZÁS itt tilos.

Hier ist das HAUSIREN, BETTELN UND WERKELSPIELEN verboten.

BORN TO BE WILD

A vesztes az, aki zenének tekinti a rock and rollt.

& A zenekar nekiööl. A gitár régies modorban kezd. A dal még mindig a régi! semmi se valódi, minden hamisítvány. Minden plagium. Szintisza pokol.

invidia, SUPERBIA, avaritia, gula, luxuria, IRA, acedia

HOT LANTA

Nyugi, semmi politika, ez egy verses cucc.

2

CABARET VOLTAIRE

Marcel Duchamp-ért nem tenném villamos alá a fejem.

Minimum rock and roll RITMUSZELENECE

STAY TRUE

ZENEDOBOS Újvidéki Rádió A band is playing on radio.

SOME VELVET MORNING SILENCE WILL KILL YOU

A jövő itt van, szevasztok!

Statesboro Blues

Csak folyjon a szöveg, sebességváltás nélkül.

A szomszéd Matyi bácsi Manchesternek hívta a kecskét

Zene jött a villanyvezetékéből, a falból,

a macskák szeméből.

BOOGIE WOOGIE BOOGIE WOOGIE

